

De gymnastiekleraren van de Grenadiers konden een aardige aanvulling op hun soldij verwerven door ook les te geven aan de burgers.

REGIMENT GRENADIERS EN JAGERS: GRONDLEGGER HALO

Theo Bollerman

Met dank aan John van den Berg

In het artikel over dr. Gerrit Nieuwenhuis – *de SPORTWERELD* #79 – staat de zinsnede ‘De ALO (Academie Lichamelijke Opvoeding te Amsterdam) is het eerste Nederlandse opleidingsinstituut waar onderwijzers, sportcoaches en jeugdleiders een praktische en wetenschappelijke opleiding kunnen volgen.’ De vraag mag gesteld worden in hoeverre deze beschrijving recht doet aan de beduidend oudere opleiding die anderhalf decennium eerder in Den Haag gesticht werd. Enige nuancering lijkt op zijn plaats. Zeker is: de Amsterdamse claim de eerste wetenschappelijke opleiding te zijn heeft de directeur van de Haagse kweekschool, dr. J.H.O. Reijs, jarenlang behoorlijk gefrustreerd.

Aan ‘De Haagse Kweekschool, Instituut voor Gymnastiek en Heilgymnastiek’ wordt op 12 september 1912 Koninklijke Goedkeuring verleend. Deze datum wordt beschouwd als de officiële oprichtingsdatum van de Haagse Academie voor Lichamelijke Opvoeding (HALO), waar de kweekschool later in opging.

Het opleiden tot gymnastiekleraar was echter al vele decennia eerder begonnen. Dit was te danken aan het garderegiment Grenadiers (granaatwerpers) en Jagers. Dit eliteregiment was opgericht in 1829 om te dienen ‘onder het oog des konings’. Simpel gezegd: het was de lijfwacht van de koning. Het moest dus gelegerd zijn in de plaats waar de koning regeerde, een jaartje in Brussel en daarna in ‘s Gravenhage.

Het uniform met de grote berenmuts en de geelgouden versierselen van het garderegiment was bewust gekozen: de opvallende kleuren dienden om hen groter te doen lijken en de muts om sabelhounen af te weren. Gezien de opdrachtformulering

moesten de militairen topfit en vaardig zijn; dit verklaart de grote aandacht voor de lichamelijke ontwikkeling en schermvaardigheid. Aan hun taakstelling werd dan ook toegevoegd: het opleiden van gymnastiek- en scherm leraren voor de gehele legermacht.

Al in 1832 had regimentskolonel C.A. Geisweit van der Netten zijn handleiding over het bajonetschermen het licht doen zien. Vervolgens had eerste luitenant J.C. Smits in 1843 een zwemschool voor de burgerij ingericht aan het kanaal naar Scheveningen. Smits was ervan overtuigd dat lichamelijke oefening niet alleen voor militairen van belang was. Hij voelde zich zelfs een zendeling, die het geloof in de lichaamscultuur moest uitdragen. Daarom publiceerde hij in 1845 een boekje met de duidelijke titel *De gymnastiek als volksonderwijs voor allen begrijpelijk gemaakt*. Drie jaar later verscheen een aanvullend boekje: *Handleiding voor het onderwijs in de gymnastiek*.

De gymnastiekleraren van de Grenadiers konden een aardige aanvulling op hun soldij verwerven door ook les te geven aan de burgers, maar het is duidelijk dat zij dit ook zagen als een ideële doelstelling.

De Grenadiers en Jagers vervulden hun taak als gymnastiek-opleidingsinstituut met zoveel verve, dat de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen er geen nut meer in zag om zelf nog een Haagse gymnastiekzaal in te richten. Deze stichting was al in 1784 opgericht door een dominee uit Monnickendam, Jan Nieuwenhuizen, die het democratisch gedachtegoed van de patriotten om wilde zetten in daden. De doelstelling was immers het bevorderen van goed onderwijs voor iedereen door het oprichten van scholen, het verschaffen van bruikbare leerboeken en het opleiden van goede leraren. Rond 1852 had deze Maat-

schappij in zeker vierentwintig gemeenten gymnastiekzalen ingericht. Dankzij het eliteregiment was dat dus in Den Haag overbodig.

Het regiment was gelegerd in de Oranjekazerne, die zich bevond op de plaats waar nu het Louis Couperusplein is; vanaf de Mauritskade kreeg men toegang tot de kazerne. Ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan in 1879 werd er een groot festijn georganiseerd op het voorplein dat voornamelijk bestond uit gymnastische spelen. Dit geeft aan hoe belangrijk de leiding van het regiment het vond om de burgerij te overtuigen van het gewicht van de lichamelijke ontwikkeling.

Reijs senior en junior

Het verhaal van de HALO begint met drie achtereenvolgende generaties van de familie Reijs. De oudste, Jacobus Hermanus Reijs (1824-1905) had alles te danken aan zijn opleiding bij het Garderegiment Grenadiers en Jagers. Reijs koos in 1843 op negentienjarige leeftijd voor een baan in het leger, net als zijn vader gedaan had. In Den Haag kwam hij terecht bij het regiment der Grenadiers en Jagers met hun uitstekende opleidingsinstelling. Reijs raakte door de sport gegrepen en haalde het diploma dat hem het recht verschafte om les te geven in gymnastiek en schermen. Tegen het einde van zijn carrière publiceerde hij zelfs een geschriftje getiteld *Lessen der Schermkunst* (1877). Hij is dus te beschouwen als de grondlegger van de Academie, want zijn zoon, kleinzoon en achterkleindochter bleven op hun beurt verbonden met de uit Reijs' activiteiten voortgekomen opleidingen.

De zoon van Reijs, Jacobus Hermanus Reijs Jr. (1854-1913), had meer gemeen met zijn vader dan alleen dezelfde voornamen. Ook hij trad op jonge leeftijd in dienst van het Garderegiment Grenadiers en Jagers en ook hij verwierf al snel het diploma van gymnastiekleraar. Maar hij ging een grote stap verder. Niet alleen mocht hij zich gediplomeerd huisonderwijzer gaan noemen, maar in september 1878 begon hij met zijn eigen gymnastiek- en scherm school in de Hoge Nieuwstraat. Deze datum zou met enige fantasie de oprichtingsdatum genoemd kunnen worden van wat later zou uitgroeien tot de Haagse Academie voor Lichamelijke Opvoeding. Reijs jr. ging namelijk eveneens leraren opleiden.

De uitgebreide naam die hij zijn school had gege-

Gymnastiek zonder geweer in 1905. Bron: Berg, John van den. 'De geschiedenis: er was eens een familie Reijs.' In: Mulken, Dennis (samenst.). *Eeuwig Academie. 100 jaar HALO*. Den Haag: Academie voor Sportstudies, 2012, 10.

ven gaf blijk van een nieuwe activiteit, die hij ook wilde incorporeren bij zijn werkzaamheden: 'Inrichting voor Scherm-, Gymnastiek- en Exercitie Onderwijs. Orthopedische Behandeling.' Senior was al geïnteresseerd geraakt in de heilgymnastiek of medische gymnastiek, wat toen nog orthopedie heette. Junior wilde deze vorm van medische begeleiding van mensen met lichamelijke beperkingen middels gymnastische oefeningen uitbreiden. Reijs jr. legde hiermee tevens de grondslag voor de organisatorische verbinding die veel later tot stand kwam toen de Academie voor Lichamelijke Opvoeding samenging met de Academie voor Fysiotherapie.

Olympius

Na zijn huwelijk in 1878 verhuisde Reijs jr. met zijn gymnastiekschool erbij naar het pand Westeinde 79. Drie jaar later verliet hij het leger; zijn inkomsten kon hij toen al uit zijn school halen. Hij liet in dat jaar nog een extra gymzaal bouwen aan de Korte Lombardstraat en richtte een gymnastiekvereniging op die hij Olympia noemde.

De initiatiefrijke leraar kreeg in 1883 een zoon, die hij conform de familietraditie weer dezelfde voornamen gaf, maar hij voorzag hem van een derde naam: Olympius. Het gezegde 'nomen est omen' was hem blijkbaar bekend. In 1889 was Reijs jr. één van de initiatiefnemers van het Genootschap voor Beoefening van Heilgymnastiek in Nederland.

Olympius Reijs gaf al tijdens zijn HBS-tijd gymlessen. Na voltooiing van zijn artsenstudie stelde hij alles in het werk om het gedachtegoed van zijn vader uit te bouwen en wetenschappelijke onderbouwing van de lichamelijke opvoeding tot stand te brengen. In maart 1912, een jaar voordat zijn vader zou overlijden, stichtte hij met hem nog 'De Haagse Kweekschool, Instituut voor Gymnastiek en Heilgymnastiek'. Op 12 september 1912 werd Koninklijke Goedkeuring verleend. Na een reeks publicaties – onder meer over anatomie, fysiologie en orthopedie

– promoveerde hij in 1919 op het scoliosebekken (een *scoliose* is een zijwaartse ruggengraatsverkrumming, bijvoorbeeld als gevolg van een bekkenscheefstand). In 1923 werd Olympius aan de Universiteit van Leiden benoemd tot privatdocent in de wetenschap van de lichamelijke opvoeding.

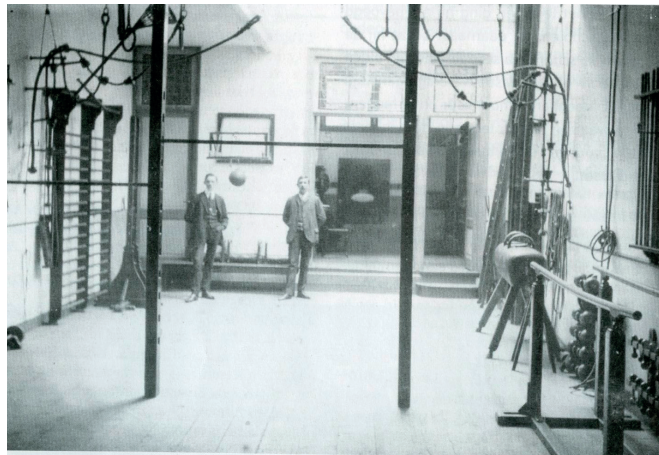
Olympius Reijs had nog een imposante carrière voor de boeg. Hij werd voorzitter van het Nederlands Gymnastiek Verbond, richtte in Den Haag het eerste sportkeuringsbureau van Nederland op, nam de medische verzorging tijdens wielerveden op zich en verzorgde demonstraties en lezingen door het hele land. Tijdens de Olympische Spelen in Amsterdam hield hij bijvoorbeeld op het Internationale Congres voor Lichamelijke Opvoeding en Sport een lezing over ‘Hartrythme en Sport’.

Voor de erkenning van het wetenschappelijk niveau van de Haagse opleiding bleef hij hard vechten, wat blijkt uit onderstaande uitlatingen. In de knipselmap van dr. Reijs werd een artikel aangetroffen, gepubliceerd in juni 1930 in *Het Vaderland* met deze tekst: ‘Onze geneeskundige medewerker schrijft ons: “Reeds meermalen las ik met genoegen, hoe hardnekkig door uw blad werd gestreden tegen het onrecht, dat de Amsterdamse Academie voor Lichamelijke Opvoeding een wettelijk onderwijsdiploma mag uitreiken, na het afnemen van het schoolexamen, terwijl leraren der andere instituten, waaronder er zijn, die op gelijk peil staan, al dragen zij niet de wetenschappelijke titel ‘Academie’, die zich aan het onderzoek van de Staatscommissie moeten onderwerpen. Hadden zij vergeten, dat er ook ‘Academie de Danse’ en ‘Mode-academies’ bestaan, zodat die titel niets wetenschappelijks aanduidt? Is het niet merkwaardig, dat bij dit schoolexamen dikwijls, 97, 98 ja 99% slaagt, terwijl voor de acte, waarvoor het examen door de Staatscommissie wordt afgenomen, slechts 35% slaagt?”’

Op 7 september 1934 publiceerde *De Telegraaf* een artikel over de Kweekschool Lichamelijke Opvoeding te ’s Gravenhage met de strekking dat er dat jaar 42% geslaagden waren tegen 49% aan de Amsterdamse Academie. ‘Een vergelijking met de ALO kan de kweekschool glansrijk doorstaan, aangezien volgens spreker [dr. J.H.O. Reijs, red.] hier 49% slaagde mede ten gevolge van de voordeelen, welke een schoolexamen oplevert vanwege het examineren door eigen leraren.’

De betiteling

De kans is zeer groot, dat deze geneeskundig medewerker dr. Reijs zelf is. De frustratie over de hogere status van de ALO komt overeen met de tekst van

Het interieur van een HALO-oefenzaal in Den Haag, Westeinde 29. Bron: Mulkens, *Eeuwige Academie. 100 jaar HALO*, 14.

zijn toespraak vier jaar later bij de opening van het nieuwe schooljaar. Het bleef blijkbaar aan hem knagen, dat de Amsterdamse ALO zich een hogere status had weten te verwerven dan zijn eigen opleiding. Hij wilde daar slechts één verklaring voor geven, die niets te maken had met het wetenschappelijk niveau van zijn school: de betiteling. Het zou nog enkele decennia duren alvorens de Haagse kweekschool zich ook Academie mocht noemen.

De nadelige effecten van de benaming ‘kweekschool’ versus de titel ‘academie’ kunnen als bewijs voor de wet van de remmende voorsprong gezien worden. Heel slim kon de ALO, kijkend naar de Haagse kweekschool, ontdekken op welke wijze van meet af aan meer status verkregen kon worden.

Arme Reijs, was hij vijftien jaar eerder maar zo bijdehand geweest.

Verantwoording

De informatie over het geslacht Reijs is afkomstig uit: Berg, John van den. ‘De geschiedenis: er was eens een familie Reijs.’ In: Mulkens, Dennis (samenst.). *Eeuwige Academie. 100 jaar HALO*. Den Haag: Academie voor Sportstudies, 2012, Verder hield ik een aanvullend interview met John van den Berg (1948), voormalig directeur Academie voor Sportstudies.

De informatie over dr. J.H.O. Reijs en diens knipselmap is grotendeels afkomstig uit: Heek, Jan van. ‘Terugkijken in Herinneringen. Een impressie uit de periode 1912-1937: dr. J.H.O. Reijs.’ In: Dam, Nico van, et al. *HALO 90 jaar. Vliegt de tijd, of vliegen wij?* Den Haag: HALO, 2002.

De informatie over het regiment Grenadiers en Jagers en hun sportopleiding is te vinden in de genoemde HALO-jubileumboeken en in diverse andere bronnen, onder meer wikipedia, diverse kranten via www.delpher.nl en resources.Huygens – databank sport.